

26.3.2025

Kuntien ja hyvinvointialueiden ikäihmisille suunnattujen neuvostojen asemaa ja vaikuttamismahdollisuuksia selkeytettävä ja vahvistettava

Vanhusasiavaltuutettu ja Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry tahtovat näillä lakimuutosehdotuksilla nostaa esille ongelmia ja esittää korjausehdotuksia kuntien ja hyvinvointialueiden vanhusneuvostojen edustuksellisuuteen ja toimintaedellytyksiin.

Taustaa:

Lakisääteiset vanhusneuvostot kunnissa ja hyvinvointialueilla ovat avainasemassa tuomaan tietoa alueensa koko ikääntyneen väestön ja tavanomaista vaikeammassa tilanteessa olevien ikääntyneiden näkemyksistä ja tarpeista. Tuoreen kyselyn mukaan neuvostojen asema ja vaikuttamismahdollisuudet vaihtelevat eri alueilla. Vanhusasiavaltuutettu on tavannut lukuisia vanhusneuvostojen jäseniä, ja he ovat kertoneet vaihtelevista käytännöistä erityisesti kuntien välillä. Joissakin kunnissa ja hyvinvointialueilla on todettu toimivaksi yhteistyömuodoksi se, että vanhusneuvostot ovat saaneet esittää edustajaansa niihin lautakuntiin ja jaostoihin, joissa käsitellään myös ikääntyneiden ihmisten kannalta keskeisiä asioita.

Kuntalain (410/2015) 27 pykälän mukaan ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vanhusneuvosto ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Vanhusneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Vanhusneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.

Hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 32 pykälän mukaan jokaisella hyvinvointialueella tulee asettaa vanhusneuvosto ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamiseksi. Neuvoston jäsenet valitaan hyvinvointialueen kunnissa toimivien vastaavien vaikuttamistoimielinten jäsenistä siten, että kustakin valitaan vähintään yksi edustaja. Lisäksi voidaan valita muita henkilöitä. Hyvinvointialueen aluehallituksen on huolehdittava vanhusneuvoston toimintaedellytyksistä. Vanhusneuvostolle tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on tai joilla vanhusneuvosto arvioi olevan merkitystä ikääntyneen väestön ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta. Ikäihmisten neuvosto tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen hyvinvointialueella.

Ns. vanhuspalvelulain (980/2012) mukaan kunnan vanhusneuvosto on otettava mukaan valmisteluun kunnan laatiessa suunnitelmaa toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi osana hyvinvointikertomusta ja -suunnitelmaa. Hyvinvointialueen vanhusneuvosto on otettava mukaan valmisteluun hyvinvointialueen laatiessa suunnitelmaa toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Lisäksi hyvinvointialueen

on otettava vanhusneuvosto mukaan vuosittain tehtävään iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaalipalvelujen riittävyyden ja laadun arviointiin.

Ihmisoikeuskeskuksen kysely kunnallisille vanhusneuvostoille vuonna 2021 osoitti, että niiden mahdollisuudet vaikuttaa ikääntyneisiin liittyviin asioihin koettiin erilaisina eri kunnissa, mutta myös kuntien sisällä on paljon eroja esimerkiksi siinä, missä määrin vanhusneuvostolla on mahdollisuuksia vaikuttaa eri sektorien asioihin. Kyselyssä tuotiin esiin, että vanhusneuvostojen tekemien aloitteiden, lausuntojen ja kannanottojen ei koettu johtavan muutoksiin tai niiden käsittelystä ja etenemisestä ei saatu vastausta tai tietoja. Kyselyssä neuvostojen mahdollisuus tosiasiallisesti vaikuttaa ikäihmisten asioihin kytkeytyi pitkälti yhteistyön toimivuuteen kunnanvaltuuston, lautakuntien, luottamushenkilöiden ja eri hallintokuntien kanssa jo suunnitelmavaiheessa. (Ihmisoikeuskeskus 2021.)

Vanhusasiavaltuutettu toteutti Ikäinstituutin ja Valtiovarainministeriön Avoimen hallinnon kanssa kyselyn kuntien ja hyvinvointialueiden vanhusneuvostoille syksyllä 2023. Kysely koski vanhusneuvostojen kokoonpanoa, vaikuttamismahdollisuuksia sekä vanhusneuvostojen toiveita yhteistyöhön vanhusasiavaltuutetun kanssa. Kyselyyn saatiin 257 vastausta, 215 kuntien vanhusneuvostoista ja 42 hyvinvointialueiden vanhusneuvostoista yhteensä 18 hyvinvointialueelta.

Kyselyn mukaan hyvinvointialueiden vanhusneuvostoilla oli kuntien vanhusneuvostoja enemmän oikeuksia osallistua valtuustojen ja lautakuntien kokouksiin. Hyvinvointialueiden vanhusneuvostoista 67 %:lla oli oikeus osallistua aluevaltuuston kokouksiin. Kuntien vanhusneuvostoista vain 20 %:lla oli puheoikeus jonkin lautakunnan kokouksissa.

	Osallistumisoikeus	Puheoikeus
Hyvinvointialueen vanhusneuvosto		
Valtuuston kokoukset	67	61
Lautakuntien kokoukset	61	56
Kunnan vanhusneuvosto		
Valtuuston kokoukset	41	31
Lautakuntien kokoukset	22	20

Kuntien ja hyvinvointialueiden vanhusneuvostojen (%) osallistumis- ja puheoikeus toimielimissä 2023 (vastauksia 143 kunnasta ja 18 hyvinvointialueelta)

Lisätietoa kyselystä: [Vanhusneuvostot vaikuttajina – vanhusneuvostokyselyn 2023 tulokset](#)

Vanhusasiamiehen ja Eläkeläisliiton etujärjestö EETUn ehdotukset toimenpiteiksi:

1 Lakisääteisillä vanhusneuvostoilla on oltava tosiasiallinen mahdollisuus toimia ja vaikuttaa kuntien ja hyvinvointialueiden päätöksentekoon riittävän aikaisessa vaiheessa.

Tällä hetkellä vanhusneuvostojen vaikutusmahdollisuudet vaihtelevat kuntien ja alueiden kesken ja monet jäsenet kokevat, että vanhusneuvostojen näkemyksiä on vaikea saada esiin.

2 Vanhusneuvostojen tulee saada puhe- ja läsnäolo-oikeus keskeisimpien lautakuntien ja jaostojen kokouksiin tuomaan alueen tai kunnan ikääntyneitä koskevaa tietoa valmisteluun.

Kaikissa kunnissa ja hyvinvointialueilla on tarpeen ryhtyä valmistelemaan vanhusneuvoston osallistumismahdollisuutta niihin toimielimiin, joissa käsitellään ikääntyneiden kannalta keskeisiä asioita.

3 Vanhusneuvostoja koskevaa lainsäädäntöä on syytä tarkistaa ja tarkentaa siten, että vanhusneuvostoissa on oltava iäkkäitä jäseniä. Vanhusneuvosto -nimi ehdotetaan

muutettavaksi ikäneuvostoksi. Ehdotettu muutos lainsäädäntöön selkiyttää ja yhtenäistää käytettävää nimeä kunnallisista ja hyvinvointialueiden neuvostoista, joiden tehtävä on vaikuttaa ikääntynyttä väestönosaa (eläkeläisiä) koskeviin asioihin.

Muutosehdotus koskee seuraavia lakeja:

- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta (980/2012) 11 §
- Laki hyvinvointialueesta (611/2021) 32 §
- Kuntalaki (410/2015) 27 §

Ehdotetuilla muutoksilla tuodaan lakisääteiset puitteet vastaamaan paremmin neuvostojen toiminnallista viitekehystä sekä nykyaikaista käsitystä ikääntymisestä.

Ehdotetun lakimuutoksen tullessa voimaan niiden kuntien ja hyvinvointialueiden neuvostot, joiden tehtävä on vaikuttaa asioihin, jotka koskettavat ikääntynyttä väestönosaa (eläkeläisiä), nimi olisi jatkossa **ikäneuvosto**. Niiden kunnallisten ja hyvinvointialueiden neuvostot, jotka on yhdistetty vammaisneuvoston kanssa, nimi olisi jatkossa **ikä- ja vammaisneuvosto**. Neuvostojen ruotsinkieliseen nimeen "äldreråd" emme esitä muutosta.

Perustelut vanhusneuvostojen nimenmuutokselle ikäneuvostoiksi:

Sen lisäksi, että lakimuutos yhtenäistäisi kuntien ja hyvinvointialueiden nimikäytäntöjä, kuvaa ikäneuvosto käsitteenä paremmin eläkeläisiä yhtenä laajana ryhmänä; "vanhus" käsitteenä rajaa osan eläkeläisistä käsitteen merkityksen ulkopuolelle. Käsitteenä ikäneuvosto on neutraalimpi verrattuna vanhusneuvosto-nimeen.

Ikääntyneet ovat myös selvästi aktiivisempia ja liikkuvampia kuin vastaavan ikäiset vain joitakin vuosikymmeniä aikaisemmin. Väestön elinajan, elintapojen ja arjen muuttumisen seurauksena vanhuus mielletään alkamaan myöhemmin. Vanhusneuvoston tehtävä on kuitenkin vaikuttaa asioihin, jotka koskettavat kaikkia eläkeläisiä. Ikäneuvosto-nimitys keskittyy nykyistä nimitystä paremmin vastaamaan myös heihin, jotka esimerkiksi ovat edelleen työelämässä korkeasta iästään ja eläköitymisestään huolimatta.

Ehdotus on saatettu STM:n vanhus- ja eläkeläisasioiden neuvottelukunnan tietoon. Vanhus- ja eläkeläisasioiden neuvottelukunta tukee ehdotusta muuttaa vanhusneuvosto-nimi ikäneuvostoksi.

26.3.2025

Ställningen och påverkansmöjligheterna för kommunernas och välfärdsområdenas äldreråd ska förtydligas och stärkas

Äldreombudsmannen och Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO vill med följande förslag till lyfta fram problem och föreslå förbättringar till äldrerådets representativitet och verksamhetsförutsättningar i kommunerna och välfärdsområdena.

Bakgrund:

De lagstadgade äldreråden i kommunerna och välfärdsområdena har en nyckelroll i att föra fram information om synpunkterna och behoven av den äldre befolkningen och den äldre befolkning som befinner sig i en svårare situation i sitt område. Enligt en färsk enkät varierar äldrerådets ställning och påverkansmöjligheter mellan de olika områdena. Äldreombudsmannen har träffat ett stort antal äldrerådsmedlemmar som har berättat om praxis som varierar i synnerhet mellan kommunerna. I vissa kommuner och välfärdsområden har man konstaterat att en välfungerande samarbetsform är att äldreråden har fått föreslå sina representanter till de nämnder och sektioner där man behandlar frågor som är viktiga också för äldre personer.

Enligt kommunallagen (410/2015) 27 § ska kommunstyrelsen inrätta ett äldreråd för att garantera den äldre befolkningens möjligheter att delta och påverka samt sörja för äldrerådets verksamhetsförutsättningar. Äldrerådet kan vara gemensamt för flera kommuner. Äldrerådet ska ges möjlighet att påverka planering, beredning och uppföljning inom olika kommunala verksamheter i frågor som är av betydelse för den äldre befolkningens välfärd, hälsa, delaktighet, livsmiljö, boende, rörlighet eller möjligheter att klara de dagliga funktionerna eller med tanke på den service som den äldre befolkningen behöver.

Enligt lagen om välfärdsområden (611/2021) ska varje välfärdsområde inrätta ett äldreråd för välfärdsområdet för att garantera den äldre befolkningens möjligheter att delta och påverka. Medlemmarna i äldrerådet ska väljas bland medlemmarna i motsvarande påverkansorgan i de kommuner som hör till välfärdsområdet på så vis att det från varje sådant kommunalt organ väljs minst en representant. Till äldrerådet kan dessutom väljas andra personer. Välfärdsområdesstyrelsen ska sörja för påverkansorganens verksamhetsförutsättningar. Äldrerådet ska ges möjlighet att påverka planering, beredning, genomförande och uppföljning inom olika verksamheter i välfärdsområdet i frågor som är eller som äldrerådet bedömer vara av betydelse för de äldre och med hänsyn till de tjänster de behöver. Äldrerådet ska också tas med när former för delaktighet och hörande utvecklas i välfärdsområdet.

Enligt den så kallade äldreomsorgslagen (980/2012) ska det kommunala äldrerådet tas med i beredningen när kommunen som en del av sin välfärdsberättelse och välfärdsplan utarbetar en plan över sina åtgärder för att stödja den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand. Äldrerådet för välfärdsområdet ska tas med i beredningen när välfärdsområdet utarbetar en plan över sina åtgärder för att stödja den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand samt för att ordna och utveckla den service och närståendevård som äldre personer behöver. Välfärdsområdet ska dessutom ta med äldrerådet i den årliga utvärderingen om huruvida den socialservice som äldre personer behöver är tillräcklig och håller tillräckligt hög kvalitet.

Människorättscentrets enkät till de kommunala äldreråden 2021 visade att deras möjligheter att påverka i frågor som berör äldre personer upplevdes olika i olika kommuner samt att det även inom kommunerna förekommer skillnader till exempel i fråga om i hur stor utsträckning äldrerådet har möjlighet att påverka ärenden inom olika sektorer. I enkäten framhölls att äldrerådets initiativ, utlåtanden och ställningstaganden inte upplevs leda till förändringar eller man får inte svar eller information om hur de behandlas och framskrider.

Enligt enkäten kopplades äldrerådets möjligheter att påverka ärenden som berör äldre personer i hög grad till hur väl samarbetet med kommunfullmäktige, nämnder, förtroendevalda och olika förvaltningsnämnder fungerar. (Människorättscentret 2021.)

Under hösten 2023 genomförde äldreombudsmannen tillsammans med Äldreinstitutet och finansministeriets Öppna förvaltning en enkät till kommunernas och välfärdsområdenas äldreråd. Enkäten handlade om äldrerådets sammansättning, påverkansmöjligheter samt äldrerådets önskemål om samarbete med äldreombudsmannen. Enkäten besvarades av 257 respondenter, 215 från kommunala äldreråd och 42 från välfärdsområdenas äldreråd från sammanlagt 18 välfärdsområden.

Enligt enkäten hade välfärdsområdenas äldreråd större rättigheter att delta i fullmäktiges och nämndernas möten än kommunernas äldreråd. 67 % av välfärdsområdenas äldreråd hade rätt att delta i välfärdsområdesfullmäktiges möten. Av de kommunala äldreråden hade endast 20 % yttranderätt i nämndernas möten.

	Deltaganderätt	Yttranderätt
Välfärdsområdets äldreråd		
Fullmäktiges möten	67	61
Nämndernas möten	61	56
Kommunalt äldreråd		
Fullmäktiges möten	41	31
Nämndernas möten	22	20

Kommunernas och välfärdsområdenas äldreråds deltagande- och yttranderätt (%) i organen 2023 (Svar från 143 kommuner och 18 välfärdsområden).

Ytterligare information: [Äldreråd som påverkare – resultat av enkäten till äldreråden 2023](#)

Äldreombudsmannen och Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO föreslår följande åtgärder:

1 De lagstadgade äldreråden ska ha en faktisk möjlighet att agera och påverka kommunernas och välfärdsområdenas beslutsfattande i ett tillräckligt tidigt skede. För närvarande varierar äldreådets påverkansmöjligheter mellan de olika kommunerna och välfärdsområdena och äldrerådsmedlemmar upplever ofta att det är svårt att få fram äldrerådets synpunkter.

2 Äldreråden ska ha närvaro- och yttranderätt i de viktigaste nämndernas och sektionernas möten för att till beredningen framföra information som berör områdets eller kommunens äldre. Kommuner och välfärdsområden bör börja bereda en möjlighet för äldreråden att delta i de organ som behandlar frågor som är viktiga för de äldre.

3 Lagstiftningen om äldreråd bör revideras och preciseras; äldrerådets medlemmar ska vara äldre personer. Äldrerådets finskspråkiga namn "vanhusneuvosto" föreslås ändras till "ikäneuvosto". Den föreslagna lagändringen förtydligar och förenhetligar benämningarna i kommuner och välfärdsområden på de äldreråd, vars uppgift är att påverka frågor som gäller den äldre befolkningen (pensionärer).

Den föreslagna ändringen gäller följande lagar:

- Lagen om stöd för den äldre befolkningens funktionsförmåga och om ändring av lagen om social- och hälsovårdstjänster för äldre (980/2012) §11
- Lag om välfärdsområden (611/2021) 32 §
- Kommunallagen (410/2015), 27 §

Den föreslagna ändringen bidrar till att få lagstiftningen att i högre grad motsvara äldrerådets verksamheter och samtida uppfattningar om åldrande

När den föreslagna lagändringen träder i kraft kommer de kommun- och välfärdsområdesfullmäktige som har till uppgift att påverka frågor som gäller den äldre befolkningen (pensionärer) i fortsättningen att på finska kallas för **ikäneuvosto**. De råd i kommuner och välfärdsområden som har slagits samman med handikapprådet ska i fortsättningen på finska kallas för **ikä- ja vammaisneuvosto**. Vi föreslår ingen ändring av det svenska namnet "äldreråd".

Motiveringar till namnbytet av äldreråden på finska:

Den föreslagna namnförändringen skulle dels förenhetliga kommunernas och välfärdsområdenas namngivningspraxis, dels bättre beskriva pensionärerna som en bred grupp. Det finska ordet "vanhus" upplevs som begrepp delvis uteslutande. I jämförelse med "vanhusneuvosto" upplevs "ikäneuvosto" mera neutralt som begrepp.

Äldre personer är också klart aktivare och rörligare än personer i samma ålder för bara några årtionden tidigare. Som en följd av förändringar i befolkningens förväntade livslängd, levnadsvanor och vardag uppfattas ålderdomen infalla i ett senare skede av livet. Äldreråden har dock till uppgift att påverka frågor som berör alla pensionärer. Begreppet "ikäneuvosto" beskriver bättre dem som till exempel fortfarande är i arbetslivet trots hög ålder och pension.

Förslaget har getts social- och hälsovårdsministeriets delegation för äldre- och pensionstagare till kännedom. Delegationen för ålders- och pensionärsärenden stöder förslag om att ändra det finska namnet på äldreråden "vanhusneuvosto" till "ikäneuvosto".